

Źródła struktur funkcjonalnych obiektów przedszkolnych – ewolucja rozwiązań projektowych w latach 1946–1980 na tle europejskim i polskim

dr inż. arch.

EWA TERCZYŃSKA

Politechnika Śląska

Wydział Budownictwa

Katedra Procesów Budowlanych i Fizyki Budowli

ORCID: 0000-0003-1152-3002

Celem pracy jest przedstawienie źródeł struktur funkcjonalnych obiektów przedszkolnych w latach 1946–1980 na tle europejskim i polskim. Na przestrzeni lat przedszkola zmieniały się pod wpływem różnych koncepcji pedagogicznych.

Wydarzenia II wojny światowej nie spowodowały zatamania rozwoju idei wychowania przedszkolnego. Wszystkie państwa – w mniejszym lub większym stopniu – musiały odbudować zarówno kadrę przedszkolną, jak i zasoby przestrzenne. W projektowaniu nowych placówek zaczął się okres, w którym wymogi przyszłego użytkownika uwzględnione zostają w rozwiązaniach funkcjonalnych i kompozycji przestrzennej. Osiągnięcie wysokiego stopnia upowszechnienia przedszkolnego – dorównujące sytuacji w krajach europejskich – stanowiło wyzwanie dla władz oświatowych. W okresie powojennym problem obowiązkowego wychowania przedszkolnego nierozdzielnie związany był z zagadnieniem budowy obiektów przedszkolnych. Prowadzenie licznych badań i analiz nad praktycznymi rozwiązaniami obiektów dla dzieci coraz częściej pojawia się wśród zainteresowań architektów (B. Brukalska, J. Jankowska) [1]. Powstaje wiele placówek wychowania przedszkolnego, co zwiastuje dalszy, bardziej dynamiczny rozwój architektury przedszkolnej.

Metodyka badań

Przeprowadzona analiza struktur funkcjonalnych obiektów przedszkolnych ma za zadanie pokazanie ewolucji obiektów przedszkolnych – projektowanych z myślą o tej funkcji – w okresie od początku XX wieku do współczesności na tle europejskim i polskim. Analizę przeprowadzono w czterech zakresach czasowych: do 1918,

w okresie 1918–1945, 1946–1980 i po roku 1980. Pierwsze dwa okresy zostały omówione w artykule zamieszczonym w czasopiśmie „Builder” nr 288 (lipiec 2021). Niniejsza praca dotyczy lat 1946–1980.

Wyboru przykładów dokonano z nielicznej polskiej i zagranicznej literatury przedmiotu. Cytowane przykłady europejskie, oprócz funkcji przedszkolnej, mają również rozwiązania łączące funkcję przedszkolną z mieszkaniami dla personelu pedagogicznego czy świetlicą środowiskową, a także żłobkiem i ośrodkiem dla matek (Paryż). W analizie uwzględniono też dom dziecka w Amsterdamie, ze względu na nowatorskie podejście autora projektu – Aldo van Eycka – do tematu opieki nad dzieckiem, uwzględniające aspekt antropologiczny.

Przykłady polskich obiektów przedszkolnych obejmują budynki o funkcji zarówno przedszkolnej, jak i o funkcjach łączonych (szkoła i przedszkole).

Placówki przedszkolne w okresie 1946–1980 – tło europejskie

Lata powojenne dla całej Europy były okresem bardzo trudnym pod względem gospodarczym. Europa poniosła ogromne straty w zasobach przestrzennych i ludzkich. Tylko nieliczne kraje (Szwajcaria, Szwecja) omięnięty problemy odbudowy organizacyjnej szkolnictwa. Do podstawowych zadań władz oświatowych należało wykształcenie nowej kadry pedagogicznej, reorganizacja szkolnictwa oraz podjęcie działań dla budowy nowej

substancji oświatowej. Organizację oraz realizację programów nauczania przejęły władze i organizacje państwowe. Idee edukacyjne najlepiej kształtują się w tym czasie w Wielkiej Brytanii i Szwajcarii [2]. Wraz z programami edukacyjnymi odtwarzane są zasoby przestrzenne, w tym również obiekty przedszkolne. „Większość zasad współczesnej pedagogiki ma szeroki wpływ na koncepcję architektoniczną. Nauczanie musi być dostosowane do poziomu umyśłu dziecka, a architektura do jego skali. Rozwijając równoległe ciało, inteligencję i osobowość, szkoła unika monotonii – stąd pomieszczenia urozmaicone; szkoła powinna być przedłużeniem domu mieszkalnego – stąd elementy pokrewne z mieszkalnymi; otoczenie powinno stanowić składową część wychowania, a więc izba szkolna musi być powiązana z naturą. Wychowanie wreszcie powinno uwzględniać twórczy rozwój dziecka, a więc architektura musi być prosta i szczerą, wykluczającą wszelką sztuczność” [3]. Takie założenia Międzynarodowej Unii Architektów (w raporcie do UNESCO w 1954 roku) stanowiły wytyczne dla tworzenia głównych kierunków przestrzeni oświatowej. Powstają szczegółowe programy funkcjonalno-przestrzenne, krystalizuje się pogląd na architekturę przedszkoli, przy czym odchodzi się od projektowania monumentalnych, ponurych budynków.

Z końcem lat 50. i w latach 60. XX wieku w opracowaniach obiektów przedszkolnych przeważa tendencja projektowania małych i średnich wolnostojących budynków parterowych. Niejednokrotnie przedszkola

Rozwój gospodarczy lat 70. XX wieku daje się odczuć również w podejściu do realizacji obiektów przedszkolnych.

realizowane są wspólnie z pomieszczeniami dziennego pobytu dzieci – tj. żłobkiem czy też zapleczem socjalnym. Budynki są starannie wkomponowane w istniejące otoczenie. W zagospodarowaniu terenu dostrzega się dbałość o wykonanie elementów małej architektury. Zarówno do realizacji obiektów przedszkolnych, jak i elementów małej architektury wykorzystuje się naturalne materiały budowlane (cegła, dachówka, drewno, kamień itp.), charakterystyczne dla danego kraju i regionu. Rozwiązania funkcjonalno-przestrzenne przedszkoli realizowanych w Niemczech, Austrii, Finlandii i Szwajcarii cechuje czytelność oraz prostota pod względem konstrukcyjnym. Prawie zawsze są to obiekty jednokondygnacyjne, bardzo starannie wkomponowane w istniejące środowisko i wykorzystujące jego naturalne walory. Przykładem jest przedszkole Korneburg w Austrii (arch. W. Windbrechtinger, T. Windbrechtinger-Ketterer) [4], trzyoddziałowe o układzie pasmowym, w którym zespół wejścia głównego z szatnią (od strony zachodniej) połączony jest z zespołem sal dydaktycznych ciągiem komunikacyjnym usytuowanym od północy, natomiast zespoły sanitarne znajdują się pomiędzy salami dydaktycznymi. Innym przykładem jest przedszkole w Bremen w Niemczech (arch. J. Noltenius) [4], którego czytelność układu funkcjonalnego sprowadza się do układu pasmowego. Główną osią przedszkola jest ciąg komunikacyjny, przy którym zlokalizowano – od strony południowej – sale dydaktyczne. Od strony północnej – zespoły sanitarne oraz pomieszczenia gospodarcze i administracyjne. Często spotykanym rozwiązaniem z tego okresu są przedszkola zespolone z mieszkaniami dla personelu dydaktycznego (przedszkole i żłobek, Tapiola, Finlandia, pocz. lat 60. projekt V. Rewell).

Takie rozwiązanie zastosowano w Tapioli – mieście odległym od centrum Helsinek o około 10 km. Zarówno przedszkole, jak i całe miasto powstało w latach 60. XX wieku w wyniku kilkuletnich studiów dotyczących optymalnej wielkości miasta oraz najkorzystniejszych warunków egzystencji przyszłych mieszkańców. Organizatorem całej akcji był fiński architekt Heikki von Hertzen, który twierdził: „musimy przeciwdziałać stresom i napięciom życia miejskiego. Nie wystarczy budować dobre mieszkania – konieczne jest stworzenie właściwego i pięknego otoczenia dla wszystkich” [5]. Idea głoszona przez Hertzena znalazła właściwe zastosowanie w lokalizacji i zagospodarowaniu przedszkola.

Fot. 1. Przedszkole, żłobek i ośrodek poradnictwa dla matek, widok od strony południowej. Paryż, Francja, pocz. lat 60., arch.: E. Ailland; źródło: [4]

Fot. 2. Dom dziecka, widok z lotu ptaka, Amsterdam, Holandia, 1960, arch.: A. van Eyck; źródło: [6]

W europejskich rozwiązaniach budynków o charakterze opiekuńczym spotykamy również obiekty grupujące funkcję przedszkola, żłobka oraz ośrodka poradnictwa dla matek. W paryskim rozwiązaniu (przedszkole, żłobek i ośrodek poradnictwa dla matek, Paryż, Francja, Architekt: E. Ailland) [4] centralnym elementem obiektu jest dziedziniec o eliptycznym kształcie, wokół którego od strony południowej umieszczono zespół przedszkolny, w środkowej części żłobek, a od strony północnej ośrodek poradnictwa dla matek. Obiekt ma indywidualny charakter w rzucie, w wyglądzie elewacji oraz w wyglądzie elementów małej architektury. Jego

indywidualność podkreślono linią uformowania dachu.

Zdecydowanie inny, lecz indywidualny charakter architektoniczny przedstawia zaprojektowany przez Aldo van Eycka w latach 50. XX wieku, a zrealizowany w 1960, dom dziecka w Amsterdamie [6].

Ogólny układ budynku narzucają powtarzające się elementy, takie jak kopuła, walec, ściana betonowa z oknami, ściana z cegły, które występują w układzie prostokątnym i zdominowane zostały przez diagonalny układ centralnych kopuł, pod którymi występują kwadratowe jednostki pomieszczeń. Cały ten układ, tworzący osiem „domów”,

Fot. 3. Przedszkole, widok od strony tarasu, Kraków Nowa Huta, Polska 1950 arch.: J. i M. Ingarden, fot. H. Makarewicz; źródło: [9]

Ocenia się, że ilość zasobów oświatowych w Polsce na skutek działań wojennych została zredukowana do 40 procent stanu przedwojennego.

stanowi organizm miasta w miniaturze. Osiami scalającymi ten organizm są drogi – korytarze biegnące do nich prostopadle lub wzdłuż przekątnych (oś ich jest równoległa do osi diagonalnego układu kopuły). Korytarze prowadzą od strefy półprywatnej do strefy prywatnej oraz od strefy dla dzieci starszych do strefy dla dzieci młodszych. Wejście główne do obiektu, zasygnalizowane przez dwie lampy o charakterystycznej formie i odpowiednią kompozycję chodnika, stanowi element zapraszający ze świata zewnętrznego poprzez świat półprywatny (tęcznik) do strefy prywatnej (sypialnie). Bryła budynku, przez swą asymetrię rzutu i kubiczność form, charakterystyczna jest dla „stylu międzynarodowego”. Brak ornamentów i profili akcentują przynależność do tego stylu. Natomiast chęć przystosowania obiektu do ludzi, nie zaś – jak w modernizmie – ludzi do budowy wskazuje na nurt antropologiczny.

Rozwój gospodarczy lat 70. XX wieku daje się odczuć również w podejściu do realizacji obiektów przedszkolnych. Przede wszystkim poszerza się zakres inwestorów – oprócz państwa, gminy, miasta – pojawia się inwestor prywatny w postaci fundacji i stowarzyszenia czy osób prywatnych. Wymagania nowych inwestorów idą w kierunku uatrakcyjnienia pobytu przebywającym w obiektach przedszkolnych dzieciom. Stąd między innymi wyposażenie przedszkola w baseny.

Placówki przedszkolne w okresie 1946–1980 – tło polskie

Straty poniesione przez państwo polskie w II wojnie światowej są wielokrotnie większe w porównaniu ze stratami, jakie dotknęły inne kraje europejskie. Ocenia się, że ilość zasobów oświatowych w Polsce na skutek działań wojennych została zredukowana do 40% stanu przedwojennego. Ogromne straty poniosła kadra pedagogiczna i wychowawcza. Budynek oświatowy powstający po roku 1945 był zaraz po budownictwie mieszkaniowym najbardziej masowym zadaniem inwestycyjnym. Wzrost liczby placówek przedszkolnych następował bardzo dynamicznie. Według statystyk w 1945 roku w Polsce było 2286 przedszkoli, natomiast już w roku 1950 liczba ta wzrosła do 6 tysięcy placówek [7], co zapowiadało zainteresowanie architekturą przedszkolną i jej znacznym rozwojem. W początkowych latach powojennych kontynuowany był nurt tradycyjnej architektury dwudziestolecia międzywojennego. Wyraźny był wpływ grupy Praesens, opierającej swój program o funkcjonalizm. W projektowaniu architektonicznym powiązanie funkcji i kompozycji przestrzennej przypisywano funkcjonalnemu charakterowi budynku. Od 1949 roku rozpoczął się w projektowaniu okres realizmu socjalistycznego. W obiektach przedszkolnych realizowanych w tym okresie daje się zauważyć dużą dbałość o detal architektoniczny i elementy małej architektury (tarasy, murki, parkany). Tworzono obiekty o wyglądzie charakterystycznym dla okresu socjalistycznego realnego (przedszkole, Kraków Nowa Huta, Polska, arch. J. i M. Ingarden) [8], nawiązującym do wyglądu dworców polskich – wysokie dachy oraz mocno zaakcentowany rytm filarów okiennych.

W latach 50. XX wieku, w wyniku poszukiwań optymalnych rozwiązań funkcjonalno-przestrzennych, rozpoczyna się realizacja projektów budownictwa pawilonowego. W roku 1953 wprowadzono zarządzenie w sprawie stosowania normatywów projektowania budownictwa dla przedszkoli o budynkach wolnostojących [10]. Przykładem jest przedszkole czterooddziałowe jednokondygnacyjne (przedszkole WSM na Żoliborzu w Warszawie, arch. J.N. Jankowska) [3], którego rzut rozwiązano w kształcie litery L z salami zajęć otwierającymi się na wewnętrzny dziedziniec i ogród, jednak nie przywiązując wagi do usytuowania węzłów sanitarnych przy nich, jak również braku segregacji przestrzeni dziecięcej od przestrzeni administracyjnej i gospodarczej.

Lata 60. XX wieku były w architekturze polskiej okresem prefabrykacji i tworzenia systemów technologii konstrukcyjno-budowlanych. Utrudnieniem dla twórczej myśli architektonicznej było wdrożenie Normatywu Technicznego Projektowania i zarządzeń dotyczących stosowania wyłącznie projektów typowych.

Prefabrykacja bazująca na wielkiej płycie spełniła zadanie jak najszybszego zaspokojenia potrzeb ilościowych, lecz wraz z typizacją (otwartą i zamkniętą) wyeliminowała twórcze myślenie i spowodowała działalność schematyczną. Celem nadrzędnym stały się względy ekonomiczne i wzrost tempa budowy. Wytyczne resortowe [12] do projektowania obiektów przedszkolnych narzucały projektantom szczegółowy program użytkowy, wielkość powierzchni pomieszczeń w przedszkolach poszczególnych typów, rozwiązania funkcjonalno-technologiczne oraz szczegółowe wskazówki zagospodarowania terenu. Chociaż przez lata zmieniał się standardy użytkowe, to kryteria funkcjonalno-

-przestrzenne kształtowania architektury przedszkolnej pozostawały takie same. Doprowadziło to do uniformizacji przestrzeni szkolnej, do monotonii i do sprzeczności na linii architektura – urbanistyka – krajobraz. Przykładem przedszkola typowego – o układzie centralnym – ze zintegrowaną przestrzenią komunikacji i rekreacji, jest przedszkole czterooddziałowe w Zamościu projektu arch. I. Sametko-Benedek [13].

Realizacja indywidualnych rozwiązań obiektów oświatowych była możliwa po uzyskaniu zgody władz centralnych. Otrzymanie takiej zgody pozwalało projektantom na stosowanie rozwiązań architektonicznych dostosowanych do konkretnych, lokalnych uwarunkowań. Indywidualne rozwiązanie przedstawia projekt czterooddziałowego przedszkola projektu arch. G. Mareckiego w Tomaszowie Mazowieckim [13]. Jest to obiekt w zabudowie parterowej, zaprojektowany w metodzie tradycyjnej, posiada układ sal dydaktycznych potoczonych z węzłami sanitarnymi i podręcznymi magazynami, jak również właściwie wydzieloną przestrzeń dziecięcą od przestrzeni ogólnej i gospodarczej. Budynek wyróżniają: sposób dodatkowego doświetlenia sal dydaktycznych oraz tarasy do nich przylegające z możliwością bezpośredniego wyjścia na tereny rekreacyjne.

Lata 70. XX wieku były okresem reformowania systemu oświatowego. Upowszechnienie wychowania przedszkolnego i właściwe wypełnianie czasu wolnego oraz potężnienie pracy wychowawczej i środowiska miała zapewnić szkoła środowiskowa. Szkoła ta miała umożliwić dzieciom, które do niej uczęszczają, całodziennie przebywanie, zapewnić im wyżywienie, a najmłodszym również miejsce wypoczynku.

Rozwiązanie takie stanowi szkoła elementarna SE – 5 z przedszkolem (arch. J. Mroziński, P. Matuszewski A. Kałasa, I. Karpowicz-Starek, W. Plewko, A. Koch) [14]. Budynek szkoły SE – 5 na Ursynowie Północnym zrealizowany został w systemie SBO w roku 1976. W skład kompleksu oświatowego wchodzi: szkoła powszechna stopnia elementarnego, przedszkole, stołówka dla szkoły i przedszkola ze wspólną kuchnią, a także część środowiskowa składająca się ze świetlicy, klubów i pracowni.

Podsumowanie

Przeprowadzona analiza obiektów przedszkolnych z okresu 1946–1980 dobitnie wskazuje na dalszy rozwój idei wychowania przedszkolnego rozpoczętego w latach wcześniejszych. Od czytelności funkcjonalnej, w tym sposobu rozwiązania komunikacji w całym obiekcie, w głównej mierze zależy poczucie bezpieczeństwa małego dziecka, łatwość komunikacji i kontaktu wzrokowego. Przestrzeń przeznaczona na pobyt dzieci jest izolowana od części administracyjnej

Fot. 4. Przedszkole WSM na Żoliborzu w Warszawie, widok od strony tarasu i wejścia głównego, arch. J.N. Jankowska, fot. M. Karolak, archiwum rodzinne Jankowskich; źródło: [11]

i technicznej. Segregacja przestrzeni poszczególnych grup wiekowych, wyraźny podział stref (publiczna, półprywatna i prywatna), powiązanie zespołów sanitarnych z salami dydaktycznymi daje odczucie intymności i prywatności. Prawidłowy mikroklimat obiektu: właściwe nastonecznienie (duże okna, nisko osadzone parapety), eliminacja przegrzania w okresie letnim i olśnienia (zadaszenia), izolacja od hałasu wewnętrznego (sale dydaktyczne przedzielone węzłami sanitarnymi i magazynami leżaków) pozwala dziecku na neutralne odczuwanie warunków środowiskowych, co jest podstawą zdrowia i dobrego samopoczucia. Właściwy mikroklimat obiektu mają zapewnić wysunięte elementy konstrukcji dachu oraz rolety. Bezpośrednie wyjścia z sal dydaktycznych na

teren zabawowy, duże okna i nisko osadzone parapety pozwalają na kontakt dziecka z otoczeniem, możliwość obserwacji przyrody i zjawisk atmosferycznych oraz zapewniają odczucie satysfakcji i zadowolenia. Najlepszym przykładem uwzględnienia czynników psychologicznych w projektowaniu obiektów dydaktycznych – w tym przedszkolnych – jest dom dziecka w Amsterdamie, zrealizowany w 1960 roku. Zagadnienia dotyczące strefowania przestrzeni, proporcji, powiązań wnętrza obiektu z jego otoczeniem zostały przez Aldo van Eycka uchwycone w sposób modelowy. Bezpieczna i zindywidualizowana przestrzeń wewnętrzna (strefa półprywatna, prywatna, intymna) podkreślona zostaje przez elementy zewnętrzne, wyznaczające granicę pomiędzy światem zewnętrznym

W roku 1953 wprowadzono zarządzenie w sprawie stosowania normatywów projektowania budownictwa dla przedszkoli o budynkach wolnostojących.

a budynkiem. Rozwiązania konstrukcyjne i zastosowane materiały wykończeniowe elementy mątej architektury podkreślają charakter obiektu i stanowią o jego pozytywnym oddziaływaniu na psychikę dziecka.

Wybrane do analizy przykłady polskich placówek przedszkolnych obciążone są gorsetem typizacji i prefabrykacji, lecz pod wieloma względami nie ustępują rozwiązaniom europejskim z tego okresu. W przykładach polskich przedszkoli z okresu 1946–1980 rozwiązanie funkcjonalno-przestrzenne jest prawidłowe i czytelne. Wewnętrzna komunikacja zapewnia kontakt wzrokowy i nie stwarza uczucia zagrożenia bezpieczeństwa. We właściwy sposób rozwiązano zblokowanie sal dydaktycznych z węzłami sanitarnymi oraz segregację przestrzeni dziecięcej od przestrzeni gospodarczej, przez co zadbano o właściwe warunki akustyczne i poczucie intymności.

W przykładach polskich prawidłowo rozwiązano sprawy następczności i kontaktu z otoczeniem, lecz zupełnie pominięto problem przegrzania sal dydaktycznych w okresie letnim oraz efektu olśnienia. Brak jakichkolwiek elementów osłaniających wiąże się bezpośrednio ze sposobem wykonania elewacji obiektów. Są to elewacje ciężkie i monotonne, wykonane z nieatrakcyjnych materiałów budowlanych. Ich wygląd odbija się na estetyce obiektu, a przez to jest zaprzeczeniem prawidłowych doznań estetycznych skierowanych pod adresem małego dziecka. W podobny sposób wykonane są elementy mątej architektury i wejścia głównego do przedszkola. Zastosowane materiały wykończeniowe, zamiast pouczać i zapraszać do zabawy (poznanie struktury, barwy, rodzaju materiału), wprowadzają dystans i niechęć.

Wszystkie polskie przedszkola z tego okresu, choć funkcjonalnie poprawne, przez braki w estetyce stwarzają wrażenie monotony i mało atrakcyjnych. Niestety rozwiązania polskich obiektów przedszkolnych z tego okresu odbiegają od rozwiązań europejskich. Szkoda, bo dobrze zaprojektowana architektura dla dzieci jest zadaniem o szczególnym stopniu odpowiedzialności, jest właściwym miejscem do rozwijania poczucia estetyki i ładu przestrzennego [15]. Wpływa ona na wzory zachowań i wartości w późniejszym życiu.

Bibliografia

- [1] Starzyk A., Współczesna architektura przedszkolna. Studium obiektów zrealizowanych w Warszawie w latach 2000–2018, Oficyna Wydawnicza Politechniki Warszawskiej, Warszawa 2019
- [2] Dudek M., Kindergarten Architecture Space for the imagination, Spoon Press, London 2000.
- [3] Jankowska J., Uniejewscy A. i T., Budownictwo szkół i przedszkoli, Arkady, Warszawa 1962.
- [4] Volbeh H., Kindergarten, Callway, Munchen 1966.
- [5] Szmidt B., Ład przestrzeni, PIW, Warszawa 1981.
- [6] Amsterdam, 25 buildings you should have seen, Arcam, Amsterdam 2002.
- [7] Wiśniewska J., Sieć przedszkoli w Polsce w pierwszej powojennej dekadzie, Wyd. Bernardinum, Gdańsk 2015.
- [8] Architektura i budownictwo szkolne PRL, WSiP, Warszawa 1976.
- [9] www.idealcity.pl/narracje/zapis-powstajacego-miasta [dostęp: 26.09.2022].
- [10] Monitor Polski Nr A-45 z dnia 26.01.1953.
- [11] Andrzejewska-Batko K., 2015, www.miejsce.asp.waw.pl/na-dziecięca-miarę 2 [dostęp: 26.09.2022].
- [12] Wytoczne programowo-funkcjonalne. Zarządzenie Ministra Oświaty i Wychowania z dnia 25.10.1979.
- [13] Korzeniewski W., Budownictwo mieszkaniowe, Arkady, Warszawa 1989.
- [14] „Architektura” 1/1981.
- [15] Włodarczyk J., Projektowanie szkoły podstawowej i przedszkola, skrypt Pol. Białostockiej, Białystok 1991.

DOI: 10.5604/01.3001.0016.1543

PRAWIDŁOWY SPOSÓB CYTOWANIA
Terczyńska Ewa, 2023, Źródła struktur funkcjonalnych obiektów przedszkolnych – ewolucja rozwiązań projektowych w latach 1946 – 1980 na tle europejskim i polskim, „Builder” 1 (306). DOI: 10.5604/01.3001.0016.1543

Streszczenie: Celem pracy jest przedstawienie źródeł struktur funkcjonalnych obiektów przedszkolnych w latach 1946–1980 na tle europejskim i polskim. Na przestrzeni lat przedszkola zmieniały się pod wpływem różnych koncepcji pedagogicznych. Funkcjonowały, opierając się na koncepcjach oświatowo-wychowawczych oraz na programach nauczania. Zainteresowanie pro-

blematyką wychowania przedszkolnego zdecydowanie zaczyna dominować po zakończeniu II wojny światowej. Powstają liczne programy przestrzenno-funkcjonalne, co powoduje zmianę w podejściu do projektowania obiektów przedszkolnych. W budynkach, które mają wychowywać młode pokolenia, zaczyna dostrzegać się – przede wszystkim w Europie – harmonijną spójność wnętrza z zewnętrznym otoczeniem oraz zagospodarowaniem terenu. Polskie przedszkola na tym tle prezentują się bardzo skromnie, gdyż budowane są najczęściej w tej samej technologii i kolorystyce według typowego projektu, zazwyczaj w przypadkowo dobranej lokalizacji.

Słowa kluczowe: architektura, architektura przedszkolna, rozwój obiektów przedszkolnych

Abstract: SOURCES OF FUNCTIONAL STRUCTURES OF KINDERGARTEN BUILDINGS – EVOLUTION OF DESIGN SOLUTIONS BETWEEN 1946 AND 1980 AGAINST EUROPEAN AND POLISH BACKGROUND. The purpose of this paper is to present the sources of functional structures of kindergarten facilities from 1946 to 1980 against the European and Polish background. Over the years, kindergartens changed under the influence of various pedagogical concepts. They functioned based on educational concepts and curricula. Interest in the issues of preschool education definitely begins to dominate after the end of World War II. Numerous spatial-functional programs are created, resulting in a change in the approach to the design of preschool facilities. In buildings that are supposed to educate young generations, one begins to see - especially in Europe - a harmonious coherence of the interior with the external environment and landscaping. Polish kindergartens look very modest against this background, as they are usually built with the same technology and colors according to a typical design usually in a randomly selected location.

Keywords: architecture, preschool facilities, development of kindergartens